

Natuur voor boeren, boeren voor natuur

Eddy Weeda & Anton Stortelder

Landbouw en natuur, water en vuur? In Den Haag wel, ondanks het officiële huwelijk van beide onder het dak van één ministerie. Voor ons als jongens van het veld is duidelijk dat landbouw en natuur elkaar nodig hebben. Het kan niet goed gaan met de één als het niet goed gaat met de ander, om de typering van *inclusief denken* door Feitse Boerwinkel aan te halen. Immers, als we niet willen dat alle natuurgebieden spontaan verbossen is er een of andere vorm van landbouw nodig om het landschap open te houden.

Toekomstbestendige landbouw en natuur zijn gebaat bij verstandig gebruik van water en vuur. Jazeker, ook van vuur. Lang geleden begon de landbouw in Nederland met het afbranden van bos. Tegenwoordig staat branden in Nederland ten onrechte in een kwade reuk.

Juist dit jaar tonen water en vuur hun vijandige gezicht in grote delen van Eurazië. Vreedzaam leren omgaan met beide is daarom urgenter dan ooit. Nederland krijgt weer een kans om gidsland te worden. Daarvoor zijn nodig: werklust zonder daddendrang, vakmanschap zonder praalzucht, vasthoudendheid zonder halsstarrigheid. Eerlijk duurt het langst, dat weet eenieder die hart heeft voor duurzaamheid.

Proefpolders genoeg, om te beginnen de Hedwigepolder, de aangewezen plek om de strijdbijl duurzaam te begraven. Voorwaarde is wel dat de kwaliteit van het Scheldewater wordt verbeterd, maar wat in het veel grotere Rijnsysteem is gelukt, moet ook in het Scheldesysteem mogelijk zijn. Verlaag daarna de dijk van de polder en verleg het oostelijk deel van het dijktracé landinwaarts. Zo wordt hij verdeeld in een zomerpolder en een uitgedijkt gedeelte. Buitendijks zal zich rietland met Lepelblad ontwikkelen. In de zomerpolder, die alleen bij winterse stormvloed onderloopt, kan een proef met innovatieve groenteteelt worden genomen. Het uitstrooien van riethaksel en van vruchtdragende planten van Lepelblad is de eerste stap om met de teelt van een nieuwe oude Zeeuwse groente te beginnen. Het gewas staat bol van de vitamine C en had in de Gouden Eeuw grote faam als middel tegen scheurbuik. De bladrozetten kunnen even gemakkelijk worden geoogst als die van Winterpostelein. Plagen zijn niet te vrezen: bij overstromingen wordt vers slib afgezet dat vrij van ziekteverwekkers is. Ongemerkt krijgt de V.O.C.-mentaliteit toch nog een menselijk gezicht ...

Ook de veeteelt verdient nieuwe, natuurvriendelijke impulsen. Waarom zouden we het overschot aan voedingsstoffen in de overstromingsvlakten van de grote rivieren niet exploiteren door hier varkens en ganzen te houden? Zo voorkomen we dat fosfaat in zee verdwijnt en krijgen huisdieren geen voer voorgezet dat ook voor

menselijke consumptie geschikt is. Op ecologische gronden is moeilijk bezwaar te maken tegen innovatieve veeteelt. Mensen zijn omnivoren, net als zwijnen, kijk maar naar hun darmkanaal. Waarnemingen in diverse delen van Midden-Europa tonen bovendien dat de varkens- en ganzenhouderij kan bijdragen aan het behoud van zeldzame planten, zoals Polei, Moerasgamander, Klein vlooienkruid, Waterlepelje en Klaverbladvaren. Waarom kiezen we dan niet voor het *Vrije Veld voor Varkens* als alternatief voor H.I.V. (Hyper Intensieve Veeteelt), het virus dat bodem en water, dieren en planten te gronde richt?

In de Biesbosch moeten grote stukken van de beste akkerbouwgrond worden afgegraven. Net als les Zonneveld en Herman Wijffels gaat ons dat aan het hart. Maar om aan de eisen van Rijkswaterstaat te voldoen is het nodig om een doorstroomprofiel te realiseren. Boeren willen het vergraven land gebruiken voor biomassaproductie. Staatsbosbeheer wil rietvogels. De oplossing die recht doet aan alle drie belangen is het gebruik als gemaaid rietland. Rijkswaterstaat heeft dan een beschermende mat op de vloer van de nieuwe nevengeulen. 's Zomers kan het riet vrij opgroeien, want ruimte voor grote watermassa's is juist in winter en voorjaar nodig. Daarvoor hebben de boeren het riet gemaaid om het voor allerlei toepassingen te verhandelen. Hiervoor is grootschaligheid nodig, anders zijn oogst en transport niet rendabel. Die uitgestrektheid is juist weer gunstig voor rietvogels.

Afbranden kan helpen rietland in stand te houden, maar is bijvoorbeeld ook van vitaal belang voor Valkruid, dat onder de naam *Arnica* een befaamd geneeskruid is. Steeds vaker wordt de noodklok geluid voor deze prachtige plant, die bezig is uit Nederland te verdwijnen, ondanks wettelijke bescherming. Intussen ligt het eeuwenoude recept voor haar behoud te vergelijken. Wie uit een boerenfamilie komt, kan weten dat je *Arnica* door branden in stand houdt. Waarom niet een stuk monotoon, afgeleefd productiebos in het Drents-Friese Wold afbranden en een proef nemen met zaai zaad van de nog bestaande Nederlandse populaties? Zo'n culture levert inkomsten op en kan tegelijk als bron van nieuwe vestigingen van *Arnica* dienen. Dat opent meer toekomst dan het opofferen van de paar nog bestaande groeiplaatsen aan experimenten.

Regelmatig horen we dat vele hectaren zogenaamde natuur (vaak datzelfde productiebos met nauwelijks ecologische waarden) door brand 'verloren zijn gegaan'. Onzin, natuur die in de as is gelegd, herrijst daaruit als een feniks. Onze voorouders brandden hoogveen af en zaaiden Boekweit in de as. Behalve als graan-gewas is Boekweit ook befaamd als drachtplant voor honingbijen. In het Goois Natuurreservaat wordt nu weer Boekweit geteeld, een voorbeeld dat navolging verdient. Zaai brandvlakten van bos en hei niet in met heidezaad, maar met Boekweit. Boekweit op brandvlakten is een voorbeeld van tijdelijke landbouw als aanloop tot natuurherstel. Waarom moet natuur voor eeuwig hetzelfde aanzien hebben?

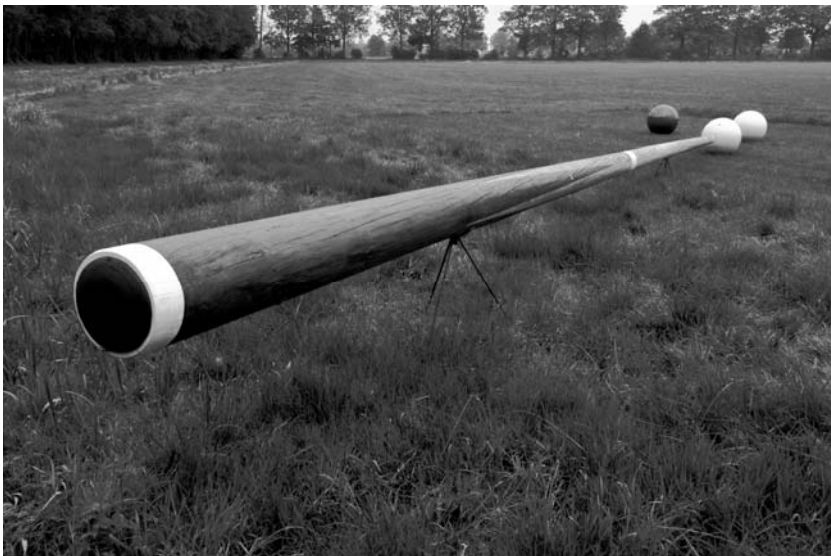
Met afbranden, mits vakkundig uitgevoerd, is ook een agressieve exoot als Reuzenberenklauw onder de duim te houden. Voor de nog agressievere Japanse duizendknoop, die als veevoeder is ingevoerd, moet gemaaid worden. Als de sten-

gels verwelken, worden ze goed geitenvoer. Laat geiten vervolgens ook de jonge scheuten oppeuzelen, als de plant opnieuw uitloopt of kiemt. Dit geldt zowel voor Japanse duizendknoop als voor Reuzenberenklauw. Zo kunnen broodloos geraakte geitenhouders een nieuw bestaan opbouwen. Tegelijk blijven de vestingwerken van Maastricht, die door Japanse duizendknoop worden ondermijnd, behouden voor de Muurhagedis.

Hoe zal nieuwe natuur eruit zien? Doorgaan met aankopen, leidend tot geüniformeerde natuur met geüniformeerde bewakers? Of boeren en burgers een grotere rol geven bij de instandhouding van hun natuur? De meeste natuurdoeltypen zijn halfnatuurlijke gemeenschappen die jaarlijks beheerd moeten worden. Van oudsher werd al het 'afval' weer opgenomen in de bedrijfskringloop, omdat men moest woekeren met mineralen om het bedrijf rendabel te houden. Grond- en oppervlaktewater waren onontbeerlijk om hooilanden productief te laten blijven. Kwel was het tegendeel van kommer! De vrucht van dit bedrijf bestond uit gemeenschappen die in al hun armoede rijk waren, in meer dan één betekenis. Teruggrijpen op de boerentradities van gesloten bedrijfsvoering (met gebruikmaking van water en vuur) is een goedkoop en effectief middel om natuur- en waterdoelen te realiseren.

We kunnen er niet omheen: als buffer tussen kwetsbare natuur en hoogproductieve landbouw moeten extensievere vormen van landbouw een kans krijgen. Het stellen van ambitieuze natuurdoelen stellen heeft anders geen zin. Ook de landbouw is gebaat bij ruimte voor extensivering, met als opbrengst: kwalitatief betere producten en verbreding van de economische basis, dus geringere kwetsbaarheid.

Landbouw in dienst van de natuur, natuur in dienst van de landbouw. Welke boeren en burgers willen zich ervoor inzetten, welke regering levert het startkapitaal?

Afbeelding 1. Grasland: doeltype 'Antons bijartlaken' (foto: Wim van der Ende)
